

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin
Konto: BZ WBK SA o/Świebodzin nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645
tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, <http://www.kp.org.pl>

Świebodzin, 5 września 2013 r.

**Regionalny Dyrektor
Ochrony Środowiska
w Gdańsku**

W związku z konsultacjami społecznymi projektu PZO dla obszaru Natura 2000 Bory Tucholskie PLB220009, przedstawiam następujące wnioski i uwagi:

1. Pismami z 28 listopada i 31 grudnia 2012 r. Klub Przyrodników przekazał obszerne wnioski do planu zadań ochronnych tego obszaru. Wnioski te nie zostały ujęte w Tab. 11, w szczególności nie wskazano, które zostały uwzględnione, a które nie i dlaczego. Wnioski te załączam do niniejszego pisma, co proszę przyjąć jako ich ponowne formalne zgłoszenie w obecnej procedurze. Dodatkowo uważam jednak, że dokumentacja PZO nie zawierająca odniesienia się do wszystkich wcześniej zgłoszonych wniosków jest niekompletna i nie powinna być w ogóle przedmiotem ostatecznych konsultacji, a brak odniesienia się do wniosków uchybia zasadom sporządzania PZO. Brak ten odbieram też jako lekceważenie wysiłku, jaki włożyliśmy w analizę uwarunkowań ochrony obszaru i sformułowanie wniosków na jak najwcześniejszym etapie procesu planowania. W obecnej procedurze postępowania z udziałem społeczeństwa przedmiotem powinien być projekt aktu prawnego i kompletny materiał sprawy, w tym kompletna dokumentacja PZO, umożliwiająca również analizę, w jaki sposób zostały potraktowane zgłaszane w procesie planistycznym wnioski. W związku z powyższym, wnoszę formalnie o **uzupełnienie dokumentacji i ponowne przeprowadzenie konsultacji PZO na podstawie kompletnego materiału**.
2. Kompetencje organów wymagają uzupełnienia:
 - a) RDLP – sporządzanie planów urządzenia lasu,
 - b) Nadleśniczy – samodzielne wykonywanie działań ochronnych obszaru Natura 2000 na terenie nadleśnictwa,
 - c) RZGW, WZMIUW, ew. Nadleśniczowie – sprawowanie, w imieniu Skarbu Państwa, praw właścicielskich w stosunku do wód, co oznacza również wykonywanie obowiązków Państwa w stosunku do wód, w tym osiągnięcie celów środowiskowych dla wód. Należy wskazać, które wody są w czym zarządzane.

- d) Czy PZW jest jedynym użytkownikiem rybackim wszystkich obwodów rybackich w obszarze? Konieczne jest wskazanie wszystkich użytkowników rybackich, bo problemy ochrony niektórych gatunków ptaków zazębiają się z gospodarką rybacką.
 - e) Gospodarki łowieckiej nie prowadzi Zarząd Okręgu PZŁ, tylko kola łowieckie (dzierzawiące obwody łowieckie) i nadleśnictwa (obwody wyłączone). Konieczne jest wskazanie wszystkich dzierżawców obwodów, ponieważ niektóre przedmioty ochrony (np. gęgawa, cyraneczka) są łowne i zagadnienia ich ochrony wpływają na gospodarkę łowiecką.
3. Analiza studiów i planów sugeruje, że wpływ planowej urbanizacji i lokalizacji infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej na obszar jest nieznaczny. Kontrastuje to z rzeczywistością: problemem dla ochrony ptaków w tym obszarze wydaje się właśnie powszechna ekspansja zabudowy lotniskowej oraz niekontrolowana turystyka i rekreacja, praktycznie nie pozostawiająca ptakom „obszarów spokoju”. Prosimy o objaśnienie, czy te – widoczne w krajobrazie – procesy rzeczywiście nie są ujęte w studiach, strategiach i planach, czy też te studia, strategie i plany nie zostały wystarczająco dobrze przeanalizowane?
 4. Na jakiej podstawie w Tab. 3 stan siedliska prawie wszystkich gatunków ptaków uznano za właściwy? Jakie cechy siedlisk brano dla poszczególnych gatunków pod uwagę, i jak te cechy kształtują się w obszarze? Podano, że opracowano „własne robocze metodyki oceny siedlisk” – metodyki te powinny jednak stanowić część dokumentacji PZO i część materiału poddanego konsultacjom. Bez znajomości w/w metodyk, ocenę stanu ochrony poszczególnych gatunków zmuszony jestem **zaopiniować negatywnie**, że względu na brak jej uzasadnienia – co pociąga za sobą **negatywną opinię o projekcie planu i zarządzenia**, jako skonstruowanych na nie uzasadnionych ocenach..

WNIOSKI WCZEŚNIEJ ZŁOŻONE:

1. W tym obszarze szczególne znaczenie ma ochrona dziuplaków i ich miejsc lęgowych. Dziuple występują najczęściej w drzewach starych – w tym w drzewostanach rębnych. Dotychczas deklarowanym standardem w Lasach Państwowych jest pozostawianie wszystkich drzew dziuplastych, co zresztą jest wymogiem posiadanego przez RDLP certyfikatu FSC, a także jest wskazane w Instrukcji Ochrony Lasu. W związku z tym, w planie proponujemy zapisać wymóg bardzo konsekwentnego pozostawiania **wszystkich** drzew dziuplastych, w szczególności przy prowadzonych cięciach rębnych. Odpowiada to deklaracjom Lasów Państwowych co do obecnej praktyki.
2. Podzielamy podnoszony w dotychczasowych dyskusjach postulat pozostawienia co najmniej 5% wyłączonych z użytkowania rębego starodrzewów dla ochrony włośchatki, dzięcioła czarnego i siniaka. Zwracamy uwagę, że chodzi tu o całe drzewostany – np. na skarpach jezior, dolin rzecznych itp. Niezależnie od tego, dobrą praktyką jest pozostawianie „kęp ekologicznych” (biogrup) na zrębach.
3. Siedliska bagienne (Bb, BMb, LMb) powinny w naszej opinii być wyłączone z użytkowania, w związku z tym nie ma sensu ograniczanie na nich zasobów martwego drewna. Poziom 10m³/ha martwego drewna powinien być osiągnięty średnio w drzewostanach w obszarze. Zwracamy uwagę, że nie jest to wcale wartość wysoka – w

Lasach Państwowych w Polsce jest średnio ponad 6m³/ha – oczekiwanie, by w obszarze specjalnej ochrony osiągnąć średnio 10m³/ha nie jest więc wygórowane.

4. Dla wszystkich chronionych kaczek występujących w obszarze wnosimy o wpisanie do tabeli zagrożeń przypadkowe zastrzelenie podczas polowań.
5. Wnioskujemy o zrezygnowanie w tym obszarze Natura 2000 z pozyskania łowieckiego cyraneczki *Anas crecca*, która jest tu przedmiotem ochrony. Niewłaściwe i nieetyczne wydaje się dopuszczanie polowania na ptaki w obszarze wyznaczonym specjalnie dla ich ochrony, choćby nawet polowanie takie nie miało znacząco negatywnego wpływu na ich populację.
6. Ponadto wnosimy o modyfikacje gospodarki łowieckiej (polowania tylko od 15 września a nie od 15 sierpnia, eliminacja śrutu ołowianego, szkolenia z rozpoznawania), prosimy także o rozważenie, by przynajmniej kluczowe fragmenty ostoi w ogóle wyłączyć z polowań na ptaki.
7. Prosimy o rozpoznanie, jaki wpływ na populację zimorodka oraz innych ptaków wodnych – gągoł, nurogęs – ma turystyka kajakowa, zwłaszcza w okresie wiosennym, okrywającym się z okresem lęgów i wodzenia młodych przez te gatunku. Może to być istotne zagrożenie dla tych przedmiotów ochrony.
8. Na szerszą analizę w planie zasługuje zagadnienie zaniku w obszarze (a tym samym w Polsce!) lęgów szlachara *Mergus serrator*. Nie jest prawdą, że gatunku tego nie obserwuje się „od ponad 10 lat”. Zagadnienie jest udokumentowane publikacją naukową SIKORA A. 2012 - Opuszczenie lęgów pomorskich przez szlachara *Mergus serrator*. Ptaki Pomorza 3: 31-40 (wyd. Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze). Gatunek na Wdzydzach obserwowano jeszcze jako prawdopodobnie lęgowy w 2003 r. w latach 200-2003 szacowano populację szlachara na Wdzydzach na 2-3 samice. W związku z tym, utrata tego gatunku z Borów Tucholskich obciążać będzie organy państwa polskiego jako ich zaniedbanie, stanowiące naruszenie zobowiązań wynikających z dyrektywy ptasiej. Choć zanik polskich lęgów gatunku wpisuje się w trend europejski, to wskazać trzeba, że działania ochronne, które mogłyby zanikowi tego gatunku zapobiec, nie zostały na czas podjęte. Obszar Natura 2000 Bory Tucholskie został wyznaczony ze znacznym opóźnieniem. Pomimo zidentyfikowania zagrożeń i znanych rozwiązań ochronnych¹, nie objęto ochroną wysp na jeziorze Wdzydze, wbrew istniejącym i uzasadnionym propozycjom nie uznano ich za rezerwat przyrody, nie podjęto żadnych działań, które zapobiegłyby presji turystyki i rekreacji. W chwili obecnej wydaje się, że nie ma szans na odtworzenie populacji szlachara. Jednak, skutki zaniebań organów ochrony przyrody w jego sprawie powinny być obecnie traktowane jako pouczająca lekcja. Dla innych ptaków będących przedmiotami ochrony w obszarze, działania minimalizujące eutrofizację wód jezior oligotroficznym oraz działania ograniczające presję masowej turystyki i rekreacji, powinny być podjęte bezzwłocznie.
9. Zwracam uwagę na potrzebę konkretnego formułowania wskaźników, celów i ustaleń planistycznych co do modyfikacji gospodarowania. Cele do osiągnięcia powinny być określone w sposób mierzalny / weryfikowalny. Zarządzenie, jako akt prawa miejscowego, zgodnie z zasadami techniki prawodawczej, powinno określać normy, a nie tylko zalecenia. Modyfikacje gospodarki powinny być skonkretyzowane, bez używania

¹ por. SIKORA A. 1997. Walory ornitologiczne Jeziora Wdzydze ze szczególnym uwzględnieniem szlachara *Mergus serrator*. Zagrożenia i propozycje ochrony. Przegl. Przyr. 8, 3: 97-103.

określić „*dążenie do...*”, „*w miarę możliwości...*” itp. Znane nam wersje projektu PZO są – jak dotąd – bardzo odległe od tego podstawowego standardu planistycznego.

10. Typową cechą krajobrazu Borów Tucholskich jest jego oligotrofia. Dotyczy to również znacznej części wód w obszarze. Fauna ptaków obszaru również zależy od tej cechy – siedliskiem występujących tu ptaków jest krajobraz budowany głównie przez sosnowe bory i oligo- lub mezotroficzne jeziora. Choć oznacza to m. in. względnie niskie zagęszczenia ptaków szuwarowych, zachowanie tej cechy krajobrazu powinno być postawione za strategiczny cel ochrony, także w planie koncentrującym się na zachowaniu ostoi ptaków.

Konsekwencją tego powinno być:

1. Wykluczenie, w przedmiotowym obszarze, dążenia do wzbogacenia gatunkowego i ekosystemów leśnych,
2. Wskazanie jako cel w planie zadań ochronnych osiągnięcia bardzo dobrego, a nie tylko dobrego stanu ekologicznego jezior. Cel taki, wskazany w PZO, stanie się celem środowiskowym dla wód, o którym mowa w art. 38f ustawy Prawo Wodne i jego osiągnięcie będzie obowiązkiem właścicieli i zarządców wód. Dysponują oni instrumentami, by np. ograniczyć możliwość odprowadzania ścieków do wód w obszarze.

11. Działaniem ochronnym powinno być konkretne ograniczenie i limitowanie zagospodarowania i użytkowania turystycznego, rekreacyjnego i sportowego brzegów jezior oraz samych jezior, a nie „konsultowanie” takiego zagospodarowania z RDOŚ. Należy wskazać jeziora, lub części jezior, które są kluczowe dla ptaków w różnych porach roku (miejsca lęgów, wodzenia młodych, miejsca zerowania) i ustalić w planie, że np. w określonych okresach akweny te nie powinny być miejscem uprawiania żeglarstwa, rekreacji, sportów wodnych. Być może niektóre akweny powinny być z takiego rekreacyjnego użytkowania wyłączone całkowicie.

Turystykę i rekreację z pewnością należy ująć wśród zagrożeń dla przedmiotów ochrony. Ujętym w planie działaniem ochronnym powinien być jej monitoring, np. okresowe liczenie użytkowników taflı wody.

Podobnie, konieczna wydaje się analiza, które odcinki rzek są kluczowe dla ptaków i na których odcinkach może wystąpić konflikt między ptakami a turystyką kajakową. W szczególności: znanym zjawiskiem jest, że spływy kajakowe w maju, czerwcu i pierwszej połowie lipca powodują rozplaszanie stadek rodzinnych ptaków wodnych, wodzących wówczas swoje pisklęta. Negatywnie wpływa to na sukces lęgowy. Problem ten może dotyczyć np. nurogęsi i gagola. Należy ująć go wyraźnie wśród zagrożeń dla przedmiotów ochrony. Ujętym w planie działaniem ochronnym powinien być monitoring natężenia turystyki kajakowej, a działaniem ochronnym – np. limitowanie ruchu kajakowego na niektórych rzekach, bądź ich udostępnianie do turystyki kajakowej dopiero po 15 lipca. Natomiast na wszystkich akwenach, działaniem ochronnym powinno być stworzenie i promocja dobrowolnego „kodeksu turysty-przyrodnika”, promującego określone zachowania (np. nie wpływanie w strefie szuwarów, nie rozplaszanie stadek rodzinnych ptaków).

12. Kluczowe znaczenie dla niektórych gatunków ptaków, w tym przedmiotów ochrony, mogą mieć wyspy na jeziorach. Mogą one być miejscami wyższego niż przeciętne sukcesu lęgowego, w związku np. z obniżeniem poziomu drapieżnictwa. Proponujemy więc ustalenia planistyczne, które zapewniłyby dobre warunki ptakom na wyspach, np. ograniczenia w możliwości penetracji wysp i dobijania do nich sprzętem pływającym, przynajmniej w sezonie lęgowym ptaków.

13. Kluczowe znaczenie dla ptaków w obszarze – w tym dla gągoła, nurogęsi – mają drzewostany strefy brzegowej jezior, czyli ekoton las-woda. Wnioskujemy, by przyjąć w PZO za zasadę wyłączenie z użytkowania rębnych ekotonów wzdłuż jezior i cieków wodnych o szerokości drzewostanu min. 50 m. Ekotonów tych nie należy także użytkować zrębami złożonymi. Dopuszczenie do stosowania zrębów złożonych co prawda wydłuża o kilka-kilkanaście lat proces wyřębu, lecz koniec końców prowadzi do usunięcia kluczowego dla ptaków starodrzewia. Ustaleniem planu powinna być także konsekwentna ochrona ekotonów las-woda, w tym także pełna ochrona roślinności szuwarowej, litoralnej, oraz pozostawianie drzew zamierających i martwych, w szczególności przewracających się do wody (dotyczy zarówno brzegów jezior, jak i rzek).
14. W borowym kompleksie leśnym, jakim są Bory Tucholskie, zwłaszcza w obliczu wzrastającej nieprzewidywalności zjawisk klimatycznych, niekiedy nieuchronnie dochodzić będzie do zjawisk o charakterze kłęskowym (np. wiatrołomów – przykładem mogą być wiatrołomy z 2012 r.). Z punktu widzenia przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 celowe byłoby, by w reakcji na takie zjawiska w szerszym zakresie stosować pozostawianie powierzchni pokłęskowych do naturalnej sukcesji. Wnosimy, by zapisać to w planie.
- W Puszczy Piskiej, po kłęskowym huraganie z 2002 r., eksperymentalnie pozostawiono do naturalnej sukcesji (bez uprzętanania pozostałości połamanego drzewostanu) powierzchnię 445 ha. jest to tzw. las „Szast”. Badania ornitofauny, wykonane w 2007 r.², wykazały, że *„Liczba gatunków ptaków wpisanych do załącznika 1 Dyrektywy Ptasiej w przeliczeniu na jeden punkt nasłuchowy była kilkukrotnie wyższa w wiatrołomie pozostawionym do naturalnej regeneracji niż w lesie zwartym. średnia liczba osobników gatunków uwzględnionych w załączniku 1 Dyrektywy Ptasiej w punkcie nasłuchowym była kilkukrotnie wyższa w przypadku wiatrołomu niż w lesie niezaburzonym. Różnice były istotne statystycznie. Pozytywnie na wiatrołom zareagowały np. dzięcioł czarny, gąsiorek, dudek.”*. Pozostawianie niektórych powierzchni powiatrołomowych do naturalnej sukcesji byłoby więc działaniem cennym z punktu widzenia Dyrektywy Ptasiej, niestety jak dotąd zupełnie nie jest to stosowane w Borach Tucholskich.
15. Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. zimorodka. Przynajmniej potencjalnym zagrożeniem dla tego gatunku jest likwidowanie potencjalnych miejsc lęgowych - skarp i obrywów nadrzecznych („wyrw” brzegowych), realizowane często w ramach tzw. utrzymywania cieków. Ustaleniem planu powinno być zachowanie naturalnego charakteru cieków w obszarze, w tym umożliwienie naturalnych procesów hydromorfologicznych i erozji brzegów; pozostawienie w stanie naturalnym powstających na brzegach cieków wyrw, podcięć erozyjnych, obrywów.
16. Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. bociana białego. Jak się wydaje, potrzebuje on zachowania w ekstensywnym użytkowaniu istniejących użytków zielonych, co przecież nie jest oczywiste.
17. Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. błotniaka stawowego. Jak się wydaje, potrzebuje on zachowania zabagnionych kompleksów szuwarów.
18. Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. perkoza dwuczubego. Jak się wydaje, potrzebuje on regulacji gwarantujących spokój w miejscach

² ŻMIHORSKI M. 2011. Wpływ naturalnych zaburzeń ekosystemów leśnych i konsekwencje różnych scenariuszy zagospodarowania powierzchni pokłęskowych dla różnorodności biologicznej na przykładzie ptaków. Mscr na zlecenie GDOŚ.

gniazdowania, w tym zapobiegających podplywaniu do gniazd lub skupień gniazd w okresie lęgowym w ramach turystyki i rekreacji wodnej.

19. Nie zgadzamy się z opinią o braku potrzeby ustaleń planistycznych dot. czapli siwej. Plan powinien zapewnić, że w obszarze Natura 2000 nie powinny być udzielane zezwolenia na odstępstwa od zakazów ochrony gatunkowej wobec tego gatunku. Podobne podejście należałoby przyjąć w stosunku do kormorana czarnego.

z poważaniem